

TİB

TÜM
İKTİSATÇILAR
BİRLİĞİ

AYLIK BÜLTENİ

OCAK 1977

SAYI : 31

200 Kuruş

1976 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ

İÇİNDEKİLER

- 1976 Yılında Türkiye
Ekonomisi 1
- «Milli»ci Bir Tekelci Sermaye
Grubunun Evrimi ve Bugünü ... 7

TİB adına sahibi :

MEHMET TANJU AKAD

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :

NAMIK ÖZCAN

Yönetim Yeri :

Karanfil Sok. 14/10
Kızılay/ANKARA

Basıldığı Yer :

ulusoğlu Matbaası - ANKARA

Bu yazımızda Türkiye Ekonomisinin 1976 yılındaki durumunu en temel ve genel verilere dayanarak kısaca özetlemeyi amaçlamaktayız. Konu, daha ayrıntılı ve değişik boyutlarıyla, önümüzdeki günlerde yayınlanacak olan TİB Raporu'nda ele alınacağından ve bülten boyutlarının sınırlılığından ötürü, yazıda ancak Türkiye ekonomisinin 1976 yılında içinde bulunduğu durum en genel hatlarıyla sergilenmeye çalışılacak.

Türkiye ekonomisinin son bir yılını ele alırken, göze çarpan en belirgin gelişme dışa bağımlı kapitalistleşme sürecinin ürünü olan, yapısal darboğazların 1976'da da derinleşmesi ve varlığını giderek artan bir şekilde sürdürmesidir. Ekonomideki söz konusu olumsuz gelişmenin yükünü çeken işçi sınıfı ve diğer geniş emekçi halk yığınlarıyla, iktidarı elinde tutan sömürücü azınlık arasındaki çelişkilerin giderek derinleşmesi ve bunun toplumsal mücadele pratiğinde gelişen bir biçimde somutlaşması, 1976 yılının diğer bir özelliği. Diğer bir deyişle 1976 yılı, Türkiye'nin içinde bulunduğu geri ekonomik yapının ve kapitalistleşme sürecinin özelliklerinin mevcut koşullar altında, önceden de tahmin edilebilecek boyutlara ulaştığı bir yıl oldu. Ekonominin çeşitli alanlarındaki bu gelişmeler verilere dayanarak şöyle incelenebiliriz :

Bültendeki yazılar kaynak gösterilmek ve içeriği değiştirilmemek şartıyla yayınlanabilir. İlgili sayılardan gönderilmesi rica olunur.

Tek başına belirleyici bir gösterge olarak kullanılmasının sakıncaları bir yana bırakılırsa, ekonomideki gelişmeyi gösteren en genel ve kaba gösterge milli gelirin artış hızıdır. Bu açıdan bakıldığında, Devlet İstatistik Enstitüsünün ilk 9 aylık verilere dayanarak yaptığı tahminlere göre, 1976 yılında Gayri Safi Milli Hasıla, sabit faktör fiyatlarıyla % 7,2 oranında bir artış göstermiştir. Bu oranın 1974 yılında % 7,4, 1975'de ise % 8 olarak gerçekleştiği gözönünde tutulursa, 1976 yılında milli gelir artış hızında bir düşüş olduğu gözlenecektir. Ekonomideki gelişmeyi göstermede genellikle kullanılan göstergelerden bir diğeri de kişi başına düşen gelirdeki artıştır. Ancak kişi başına düşen gelirin basit bir ortalama olmaktan ötede bir anlamı yoktur. Yani kişi başına düşen gelir bir gösterge olarak gelirin nasıl dağıldığı konusunda hiçbir fikir vermez. Bütün bu sakıncalarına rağmen kişi başına düşen gelir, nüfus artışı karşısında, toplam ulusal gelirdeki artışın, gerçekte kişi başına geliri ne denli etkilediğini anlamada kullanılan en genel göstergelerden biri durumundadır. 1976 yılında gayri safi milli hasıla % 7,2 artmasına karşılık nüfus artışı nedeniyle kişi başına gelir ancak % 4,6 oranında bir artış göstermiştir. Kısaca özetlemek gerekirse, 1976 yılında, gelir düzeyindeki artış hızında daha önceki yıllara göre belli bir azalma göze çarpmaktadır.

Türkiye'de, planlı dönem ele alındığında, bu dönem boyunca milli gelir içinde sanayi ve hizmetlerin payı artarken, tarım kesiminin payının sürekli olarak azaldığı görülmektedir. Bu, Türkiye'nin içinde bulunduğu kapitalistleşme sürecinin doğal sonucu sayılmalıdır. Ancak veriler özellikle son yıllarda sanayileşme konusunda egemen çevrelerce öne sürülen iddialı hedeflerin yeterince gerçekleştirilemediğini ortaya koymakta.

gelirin artış hızıdır. Bu açıdan bakıldığında, Devlet İstatistik Enstitüsünün ilk 9 aylık verilere dayanarak

Yıllar	Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları %		
	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1963	38.1	15.6	46.3
1965	34.1	17,8	48.1
1967	32.5	19,0	48.5
1969	29.3	21,0	49.7
1971	30.0	20,7	49.3
1973	24.0	22,4	53.6
1974	24.3	22,2	53.5
1975	24.8	22,3	52.9
1976	23.8	22,9	53.3

Kaynak : 1976 Yıllık Ekonomik Rapor

Yukarıdaki tablodan da izlenebileceği gibi 1976 yılında sanayi kesiminin milli gelir içindeki payı belli bir artış göstermiş buna karşı, tarım kesiminin payı azalmıştır. Fakat, tablo aynı zamanda son yıllarda sanayinin payındaki gelişme hızının giderek yavaşladığını da ortaya koymaktadır. Örneğin 1963 - 1969 döneminde sanayi kesiminin payı % 15,6'dan % 21 çıkmışken, 1969 - 1976 dönemindeki artış ancak % 21'den % 22,9'a olmuştur. Buna karşılık üretken olmayan hizmetler sektörü sürekli bir büyüme içindedir ve bu büyüme 1976 yılında da devam etmiştir. Diğer bir deyişle Türkiye ekonomisinin sıhhsiz gelişiminin bir yönünü oluşturan sektörel gelişme çizgisi 1976 yılında da sürekliliğini korumuştur.

Sanayi üretimi içinde ise tüketim malları üretimi yine en büyük paya sahip olma özelliğini korumuş, yani 1976 yılında sanayi üretiminin niteliğinde eskiye göre büyük bir değişiklik gerçekleştirilememiştir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plan dönemi sonunda imalat sanayi içindeki payı % 38,3'e düşürülmesi planlanmış olan tüketim malları sanayinin payınının 1976'da azalma değil artış göstererek % 47,7 şeklinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Buna karşılık ara ve yatırım malları sanayindeki gelişmelerin, tüketim malları sanayinin tersine, plan hedeflerinin gerisinde kalacağı tahmin edilmektedir. Bu göstergeler, sanayileşmenin

niteliğinde yapılacağı iddia edilen değişikliğin bir iddia olmaktan öteye geçmediğini gösterdiği kadar, dışa bağımlı sanayileşme politikasının varabileceği sınırları da sergilemektedir. 1976 programı yalnızca sanayinin bünyesinde yapılacak değişiklik yönünden değil, sanayi kesimine yapılacak yatırımlar bakımından da oldukça iddialıdır. 1976 yılı programında sanayi kesimindeki yatırımların % 65 oranında artırılması öngörülmüştür. Ancak 1977 yılı programında yer alan tablolar, 1976 da sanayi yatırımlarındaki artış oranı

nın ancak % 28,2 olarak gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır.

1976 yılında sanayi üretiminin 1976 programı hedefini aştığı gözlenmektedir. Ancak aşağıdaki tabloya bakıldığında, bu artışın madencilik ve enerji kesimlerinde program hedeflerinin aşılmasından kaynaklandığı anlaşılacaktır. Çünkü imalat sanayii üretimi 1976 yılında program hedefinin altında gerçekleşmiştir. Aşağıdaki tablo sanayi üretiminin alt kollara göre, program ve gerçekleşme oranlarını göstermektedir.

	1975		1976	
	1976 Prog. Hedef (%)	Gerçekleşme Milyon TL.	Gerçekleşme Milyon TL.	Yüzde Değişen 1976/1975
Sanayi Üretimi	12,5	340.224	385.858	13,4
— Madencilik	7,1	13.390	14.402	7,6
— İmalât Sanayii	18,0	340.412	366.004	13,6
— Enerji	12,6	6.422	7.452	16,0

Kaynak : 1977 Yılı Programı

İlk 9 aylık verilere göre, dış ticaret açığının, ihracattaki belirgin bir artışın sonucu olarak 1976 yılında bir ölçüde azaldığını görüyoruz. Fakat kanımızca, ihracattaki bu artış ekonomide yapısal bir değişiklikten kaynaklanmamaktadır. Aslında ihracat gelirlerindeki bu artış, büyük ölçüde, mevcut buğday stoklarının ihracat yoluyla eritilmesinden ileri gelmekte, başka bir deyişle, ihracattaki söz konusu artış ekonomide olumlu sayılabilecek herhangi bir gelişmeyi yansıtmaz özelliğinden yoksun bulunmaktadır. İthalat içinde yatırım mallarının payı % 20,4 oranında bir artış gösterirken, tüketim mallarının payı % 28,3, hammaddelerin payı ise % 5,4 oranında düşüş göstermiştir. İhracatın bileşimindeki gelişmelerde yukarıda, ihracat artışı konusunda ileri sürdüğümüz iddiayı doğrulayıcı niteliktedir. Çünkü, 1975 yılında ihracat içinde % 58,4 olan tarım ürünlerinin payı 1976 yılında % 64,2'ye çıkarken, sanayi ürünlerinin payı % 37,3

den % 33,1'e düşmüştür. Başka bir deyişle 1976 yılında da Türkiye ekonomisi, geleneksel tarım ürünleri ihracatına bağlı olma özelliğini giderek artan bir şekilde korumaya devam etmiştir. Ödemeler dengesindeki açığına da 1976 yılında, 1975 yılına göre daha da artmış olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Bu konuda 1976'nın tamamını kapsayan bir veri yoksa da ödemeler dengesinin dış ticaret ve diğer kalemlerdeki gelişmeler bu yöndeki tahminlere olanak verir niteliktedir. Zaten 1975 yılında 1.302,7 milyon dolar olarak gerçekleşen ödemeler dengesi açığının, 1976 yılında 1.390,0 milyon dolara çıkması programlanmıştır.

Aslında gelişmelere bakıldığında, 1976 dış ödemeler dengesi açığında programın öngördüğü düzeyi aşacağı kolayca tahmin edilebilir. Dış ödemeler dengesi açığının büyük bir kısmı genellikle Uluslararası Para Fonu ve diğer finans kurumlarından elde edilen borçlarla karşılanmaya çalışılır. 1976'

da aynı yöntemin takip edilmesi programlanmıştır. Kısaca özetlemek gerekirse, 1976 yılında dış ekonomik ilişkiler Türkiye ekonomisinin dışa bağımlılığını arttırıcı yönde gelişmiş ve döviz rezervlerindeki erime dış borçlanmadaki artışa rağmen sürekliliğini korumuştur.

Geniş emekçi halk yığınlarını ilgilendiren pahalılık ve işsizlikle ilgili değişikliklere gelindiğinde, öncelikle söylenmesi gereken, diğer birçok konuda olduğu gibi bu konuda da resmi verilerin gerçekleri yeterince yansıtmadığıdır. Ekonomik ve toplumsal gelişmelerle ilgili rakamlarda, iktidarcı gerçekleri çarpıtacak şekilde değişiklikler yapılması 1976 yılı içinde olağan olaylardan biri haline geldi. Aslında bu eskiye göre ekonomideki değişiklikleri ve bu değişikliklerin emekçi halk yığınları üzerindeki olumsuz etkilerini sergileyen ve bu yönde kamuoyu oluşturan yayınların artışından, sömürücü azınlık iktidarının duyduğu korkunun ürünüdür. Yani verilerde yapılan değişiklikler zaten kısıtlı olan ekonomik ve toplumsal gerçekleri yansıtmayan olanaklarını tamamen ortadan kaldırma amacına yöneliktir. Buna birde istatistiklerin derlenmesinde izlenen yöntemlerin, istatistiklerin somut gerçekliği yansıtmamasını engelleyici özelliği eklendiğinde durum iyice karmaşıklaşmaktadır. Örneğin fiyat endeksleri ele alındığında, bunların birçok mal grubunu kapsamadığını (bunların içinde son yıllarda en hızlı artan konut kiralari da

vardır) ve bazı teknik aksaklıklar içerdiğini görürüz. Bu nedenle resmi istatistiklere dayanarak elde edilen veriler her zaman belirli bir ihtiyat payı ile yorumlanmalıdır.

Toptan Eşya Fiyatları Genel Endeksine bakıldığında, fiyatların 1976 yılının Ocak - Eylül döneminde ortalama % 14,4 oranında artış gösterdiği görülmektedir. Toptan eşya fiyatlarının 1975 yılının bütünü içinde ortalama % 10,1 oranında artmış olduğu düşünüldürse, 1976 yılında fiyatların 1975'e göre daha hızlı arttığı ortaya çıkmaktadır. 1976 yılında toptan eşya fiyatlarındaki artışın 1975'deki artışın üstünde olmasına karşılık, 11 ili kapsayan tüketici fiyatları genel endeksindeki artış, 1975 artış oranının altında gerçekleşmiştir. Fakat endeksin kapsadığı iller arasında fiyat artış oranları farklılıklar göstermektedir. Örneğin Bursa ve Diyarbakır'daki fiyat artış oranları, 1975'deki artış oranının üstünde gerçekleşmiştir. Tüketici endekslerindeki bu gelişmeye bakarak 1976 yılında fiyatlarda artışın sürdüğü, fakat artış oranının 1975'e göre daha az olduğu ileri sürülebilir. Ancak burada gözönünde tutulması gereken, 1976 yılı fiyat endekslerinin ancak 9 aylık bir dönemi kapsadığı ve son üç aylık fiyat artışlarını yansıtmadığı gerçeğidir.

Fiyat artışlarının geniş halk yığınlarını nasıl etkilediği konusunda da yeterli veriler mevcut değildir. Bu konuda mevcut olan tek kaynak, işçi ücretlerine ilişkin istatistiklerdir.

1971 - 1976 Ortalama Parasal Brüt ve Net Ücretler

Yıllar	Brüt Ücret		Net Ücret	
	TL.	%	TL.	%
1971	39.32	—	31.70	—
1972	48.88	11.6	34.66	9.4
1973	54.41	24.0	41.27	19.1
1974	68.26	25.5	50.27	21.8
1975	85.55	25.4	59.47	18.3
1976	108.64	27.0	70.84	19.1

Kaynak : ANKA Ajansı Yıllık Ekonomik Rapor 1976

Tablolardan da izlenebileceği gibi 1976 yılında Ocak - Eylül dönemi verilerine göre hesaplanan parasal brüt ve net ücretler ve ücretlerdeki artış oranı, önceki senelere göre daha yüksek olmuştur. Bu artışın temelinde yatan nedenler, 1976 yılına toplu sözleşmeler yönünden yoğun bir yıl olması ve asgari ücretlerin yeniden tespit edilmesidir. Ancak bilindiği gibi parasal ücretlerdeki artış tek başına fazla birşey ifade etmemektedir. Çünkü fiyat

artışları, parasal ücretlerdeki artışı etkisiz hale getirmektedir. Bu nedenle fiyat artışları karşısında işçi ücretlerindeki gelişmeyi belirleyen aslında gerçek ücretlerdeki değişikliklerdir. Bu açıdan bakıldığında, 1976 yılında parasal net ücretlerdeki artış 19,1 % olmasına karşılık gerçek net ücretlerdeki ancak 2,2 % oranında olmuştur. Başka bir deyişle parasal net ücretlerdeki % 19,1 lik artışa karşılık, işçilerin satın alma gücü ancak % 2,2 oranında artmıştır.

Gerçek Brüt ve Net Ücretler

Yıllar	Reel Brüt Ücret		Reel Net Ücretler	
	TL.	%	TL.	%
1971	39.32	—	31.70	—
1972	39.25	— 0.1	31.00	— 2.2
1973	41.22	+ 5.1	31.27	+ 0.9
1974	44.91	+ 9.0	33.07	+ 5.8
1975	46.72	+ 4.1	32.48	— 1.7
1976	50.89	+ 8.9	33.10	+ 2.2

Kaynak : ANKA Ajans Yıllık Ekonomik Rapor 1976

1976 yılında, tekелci burjuvazinin sözcülerinin fiyat artışlarını yine işçi ücretlerindeki artışa bağlama çabaları sürmüştür. Ancak gerek yukarıda özetlemeye çalıştığımız veriler, gerekse sanayinin çarpık gelişim çizgisine ilişkin bilgiler, tekелci sermayenin sözcülerinin iddialarını yalanlamaktadır. Daha önce birçok kez tekrarladığımız gibi, Türkiye'de fiyat artışları, sanayinin dışa bağımlı ve tekелci nitelikteki

gelişimiyle, para arzının yüksek oranlardaki artışından kaynaklanmaktadır.

Ekonomide, 1976 yılında göze çarpan bir diğer önemli gelişmede tarımsal ürünler taban fiyatlarındaki artışın bir önceki yıla göre gerilemesidir. Aşağıdaki tablo bazı tarımsal ürünlerin taban fiyatlarındaki 1974, 1975 ve 1976 yıllarındaki değişimlerini göstermektedir.

Taban Fiyatlarında Yıllık Değişmeler %

Ürünün Adı	1974/73	1975/74	1976/75
Fındık	+ 43.6	+ 3.7	+ 3.6
Üzüm	+ 50.4	0	+ 5.0
Şeker Pancarı	+ 33.3	+ 25.0	+ 16.0
Çay	+ 39.0	+ 20.0	+ 13.3
Zeytinyağı	+ 48.9	—	+ 2.9
Kuru İncir	+ 25.0	+ 20.0	+ 16.7
Buğday	+ 78.3	+ 13.6	+ 7.4
Pamuk	+ 41.3	+ 2.2	+ 26.0

Kaynak : Maliye Bakanlığı Tetkik

Kurulu

MC Hükümeti kurulurken, tekелci sermayenin hükümet'den talep ettiği noktalardan biride taban fiyatlarının

düşük tutulmasıydı. Bu talebin temelinde yatan neden tekелci sermayenin iç ticaret haddini sanayi malları lehine

çevirme yönündeki İstemidir. Eldeki İstatistikler MC Hükümetinin tekelci sermayenin bu talebini büyük ölçüde yerine getirdiğini ortaya koymaktadır. Tablodan da izleneceği gibi taban fiyatlarındaki artışlar en fazla 1974 yılında gerçekleşmiş, artışlar 1975 yılında 1974'e göre azalmıştır. 1976'da ise taban fiyatlarındaki artışlar genellikle 1975'in altında olmuştur. Başka bir deyişle son 3 yıl içinde, 1976 yılı taban fiyatlarındaki artışın en düşük olduğu yıl olmuştur. Taban fiyatlarındaki artışın düşük belirlendiği ürünlerin çoğunun küçük üreticiliğin yaygın olduğu ürünler olması da sorunun bir diğer boyutunu oluşturmaktadır. Örneğin üzüm taban fiyatı 1974 yılında % 50,4'lük bir artış gösterirken, aynı oran 1976 yılın-

da ancak % 5 olmuştur. Şeker pancarı, çay, fındık, kuru incir ve buğdayda da aynı gelişme izlenmektedir.

Sonuç :

1976 yılı Türkiye ekonomisinin yapısal darboğazlarının derinleştiği, dışa bağımlılığının biraz daha arttığı, fiyat artışlarının sürekliliğini koruduğu, başta işçi sınıfı olmak üzere emekçi sınıf ve tabakaların hayat pahalılığı ve işsizlikten giderek artan oranlarda etkilendiği bir yıl oldu. Ekonomideki olumsuz gelişmelerin yükü yine işçi sınıfı ve diğer emekçi sınıf ve tabakalara yüklendi. Buna karşılık sömürüye ve faşist baskılara karşı gelişen toplumsal muhalefet yeni boyutlara ulaştı.

**T.İ.B. ARAŞTIRMASI
TÜRKİYE
İŞÇİ SINIFI
VE
MÜCADELELERİ
TARİHİ**

336 Sayfa, 20.— TL.

ÇIKTI

«Milli»ci Bir Tekelci Sermaye Grubunun Evrimi ve Bugünü

Her zaman «milli»liğiyle övünen Sabancı Holding, Philips'teki tüm yabancı sermaye payını satın alınca, geçtiğimiz ay içinde yeniden tartışma konusu oldu. MC Hükümetinin MSP kanadı ile ilişkileri bilinen Sabancı Holding en etkin tekelci sermaye gruplarından biri olarak Türkiye'nin ekonomik, toplumsal ve siyasal yaşamını etkilemektedir. Ayrıca Sabancı topluluğunun evrimi Türkiye kapitalizminin 1950 sonrası evriminin belirleyici, ayırıcı niteliklerini yansıtmaktadır ve Sabancı holdingin bugün vardığı aşama bu evrimin ürünüdür.

Sabancı Topluluğunun tarih devri «Ak Altının Ağası» Hacı Ömer Sabancı'nın, doğum yeri olan Kayseri'nin Akçakaya köyünden «ticaretin daha canlı olduğuna hükmettiği Çukurova'ya uzanması» (1) ile başlar. Ömer Sabancı işçilikten, hamallıktan, hamal başlıktan başlayıp hızla tırmanmış zenginlik merdiveninin basamaklarını. İlk önce balyacılık, daha sonra «nakliyecilik ve ufak ufak pamuk alım satımı, iç ticaret faslı. Sonuç : 4000 lira biriktirilmiş. Bu para o zaman için küçük bir servet... Hacı Ömer Sabancı daha sonra işleri büyüttükçe, pamuk borsasında çevresi genişliyor. Büyük tüccarlarla tanışıyor. Milli mensucatin bütün pamuğunu almaya memur ediliyor. Albert Drap adlı bir arkadaşıyla ihracat işine giriyor.» (2) Bu arada, 1948'de Akbank kuruluyor ve Hacı Ömer Sabancı'yı, Akbank'ın kurucuları arasında görüyoruz. Kuruluşunun 25. ncı yılında çıkarılan bir tanıtma broşüründe Akbank'ın kuruluşu şöyle anlatılmaktadır:

«İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'sinde, ekonomiyi ticarî ve sınıflı alanda aktif bir şekilde etkileyecek ve ona bütün bölgelerde katkıda bulunabilecek yeterli malî kurumlar hemen bulunmamakta idi... Oysa bu dönemde, büyüme eğiliminde ve zo-

runluluğunda bulunan Türkiye ekonomisi, çeşitli bölgelerde yeni olanakların ve yeni fonların ihtiyacı içine girdi. **Bu dönemde sanayi ve tarımsal alanda gelişme eğiliminde görülen en önemli bölgelerden biri de Adana Bölgesi idi.** Asıl ekonomik niteliği tarımsal olan bu bölgede, Kayseri Bölgesinden gelen birkaç müteşebbisin Adana'lı çiftçilerle işbirliği yapması ile bu yıllarda sanayileşme hareketi başlamış ve Adana'nın pamuk üretimi ve ticareti bu işbirliği sayesinde **çok kısa zamanda geniş bir büyüme** göstermiştir. Bu Adana'lı ve Kayseri'li iş adamları, güçlerini birleştirmek ve yeni tesisler kurmak suretiyle, bölgenin tekstil üretiminin, memleket ihtiyacının önemli bir kısmını karşılayabilecek düzeye ulaşmasını sağlamışlardır. İşte **bu sanayileşme hareketinin mali bir kuruma dayanmasına kısa bir süre sonra ihtiyaç duyan aynı müteşebbisler** (en başta Ömer Sabancı, Bekir ve Ahmet Salmaz, Nuri Has, Behice Naci Yazgan, Mustafa Özgür ve İbrahim Tekin aileleri) ileri görüşlü bir atılım yaparak 1948 yılında toplanan 83 kişilik bir kurucu meclisle Akbank'ı kurmaya karar vermişlerdir. İdare ve iş merkezi ile birlikte tek şube olarak Akbank böylece 30 Ocak 1948 tarihinde Adana'da hizmete açılmıştır. Akbank, faaliyetini çok kısa zamanda bölgesel sınırlar dışına çıkararak Türkiye'nin diğer bütün iş merkezlerine de yaymıştır.» (3) Gerçekten Akbank etrafında toplanan kapitalist gruplar DP iktidarının, CHP devletçiliğinin temkinli, bir ölçüde planlı, bürokratik iktisat politikalarının tersine, vahşî, atak, anarşik iktisadi uygulamalarına koşut olarak hızla gelişmişlerdir.

1948'de kurulan Akbank'ın 83 kurucusundan 20'si tüccar, 14'ü küçük sanayici, 8'i çiftçi, 13'ü serbest meslek sahibi (doktor, avukat vb.) idi.

ların sırtına yüklenen devlet destek ve teşviğini gözardı etmek için, sırt taşıyıcılığından «ak altının ağası» durumuna gelen «Hacı» Ömer Sabancı'nın yaşamını bir çok gerçekten yalıtıp soyutlayarak, biraz halkçı, biraz efsanevi bir biçimde sık sık kullanmaktadırlar.

1960 sonralarında ortaya çıkan holdingleşme olgusunu Hacı Ömer Sabancı da kabullendi ve 19 Nisan 1967'de Hacı Ömer Sabancı Holding Adana'da kuruldu. Hacı Ömer Sabancı öldükten sonra Holdingi oğulları yönetmeye başlamışlardır.

«Sanayileşmek Türkiye'nin vazgeçilmez, ertelenemez bir zarurettir.» diyen holdingin günümüzdeki başı Sakıp Sabancı sanayileşmenin sorunları üzerinde kendi görüşlerini TUSİAD'ın (Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği) 1976 yılı içinde düzenlediği 'Türk Ekonomisi Üzerine Görüşler' konulu seminerde şöyle özetliyor :

«1. Kredi Darlığı : Ekonomik bakımdan yüzyılımızı nitelendirmek istersek hiç kuşkusuz bu yüzyılın kredi aşaması yüzyılı olduğunu söyleyebiliriz. Ancak **Türkiye'miz, bilhassa Özel Sektör yönünden bu harikulâde araçtan, deflasyonist düşüncelerle, gereğince yararlandırılmamaktadır.**

10

ettiği malları ve bunların bir etap ötesindeki dayanıklı tüketim mallarını gümrük duvarları arkasına sığınarak üreten bir sermaye grubu. Niteliği gereği üretiminin çoğunluğu **montaj** görünümünde. Böylece üretimin her aşamasında ülkede ücretlerin düşük olmasından yararlanamıyor... Çoğu kez yüksek ücretli metropol ekonomilerdeki maliyetlerin üstünde maliyetlerle üretim yapıyor. Ancak gümrük duvarlarının arkasında, fiyatı yüksek tutarak, kâr oranını ülkedeki başka sermaye kesimlerinin düzeyinde tutabiliyor» (6)

Türkiye gibi uydu ülkelerde sanayiye yöneliş emperyalist - kapitalist sistemin değişen strateji ve taktikleri içinde çözümlenmek gerekir. Emperya-

«2. Teşvik tedbirleri : **Teşvik tedbirleri hiç bir anlamda bir atıfet değil, sadece ekonomik kalkınmamızın sağlanması için birer araçtır...**

«Türkiye'de yatırımların, içinde bulunduğumuz zor ekonomik koşullara rağmen, gerçekleştirilmesi, batı ülkelerinin bir asrı müteceviz zamanda gerçekleştirdikleri sanayileşmeyi 22 yıllık geçiş (AET'na tam üye oluş öncesi) dönemi içinde gerçekleştirilmesi zarureti gözönüne getirilince, **girişimcilere sağlanan teşvik araçlarının yeterli olduğundan haklı olarak şüphe edilebilir...**

«Teşvik tedbirlerinin varılmak istenen amaç ve omuzlanan riziko ile orantılı olmaları şarttır...»

«3. Dış Ticaret : Dış ticaretimizin sanayileşmemiz yönünden en önemli problemi ihracatın yapısının değiştirilmesi, ağırlık merkezinin tarım ürünlerinden mamul maddelere doğru kaydırılmasıdır...»

«İmalat sanayii oranlarının ihracatımızda artırılması Türk sanayicisinin mamullerini, rakipleriyle eşit şartlarla satmak imkânına kavuşmasına ve pazar konusunun halledilmesine bağlıdır. Bu da bizi birbirinden çetin iki dâva ile karşı karşıya getirmektedir.

Sabancı topluluğu «ithal ikamesi döneminden sonra üretime başlamış bir grup. Dünya fiyatlarından sattığı zaman Türkiye'deki ücret düzeylerinin en ileri teknoloji ile beraber ortaya çıkardığı maliyet üzerinden normal kâr elde ediyor. Bu yüzden de kurduğu fabrikalar mümkün olan en ileri teknoloji ve en yüksek üretkenliğe izin veren büyüklükte oluyor.» Metropoller tarafından bırakılan sanayilerde üretim yaptıkları için ürünleri dış piyasaya dönüktür. «Halen olmasa dahi eğilim olarak üretimlerini öncelikle dış piyasaya ihraç ederek gerçekleştirecek.» (8)

«İki sermaye grubunun bu görünümünden anlaşılacağı gibi aralarında

«A) Eşit Şartlar : Rakiplerimizle eşit şartlarla mal satılabilmemiz için dış ticaret rejimimizin değiştirilmesi şarttır... Bunun içinde şunlar yapılmalıdır :

«— Herşeyden evvel mamul maddelerimizin rakipleriyle eşit şartlarla, ithalatçı ülkelere gitmesini sağlayacak hukuki ortamın yaratılması, diğer bir deyimle çok taraflı ve iki taraflı ticaret anlaşmalarının rakiplerimizin durumları ve ihracatımız açısından gözden geçirilerek gerekli girişimlerin yapılması lâzımdır.» (Sabancı'nın bu önerisi MC'nin dış politikasında görülen zorunlu değişikliklerin altında yatan nedenleri göstermesi bakımından ilginçtir. Geliş giden heyetler, gerek COMECON üyesi ülkelerin, gerek Asya ve Afrika ülkelerinin yetkilileriyle yapılan anlaşmalar bu öneri çerçevesinde daha bir anlam kazanmaktadır. Ayrıca bu öneri CHP'nin çok yönlü ve çok boyutlu dış politika görüşünün tekelci sermaye gruplarının çıkarlarına ters düşmemesini göstermesi bakımından da ilginçtir.)

«— İhraç mallarımıza tefrikli muamele uygulayan ülkelere karşı liberasyon listelerimiz ve kotalarımız kısıtlanabilmelidir. İhracında zorluk çektiğimiz bazı maddeler ihracatı karşısında belli ülkeler lehine özel ithalat kotaları açmak imkânının rejime getirilmesi faydalı olacak ve ihracatımızı kolaylaştıracaktır...

«B) Pazar Mevzuu : Türkiye mamulleri için muhtaç olduğu pazarı AET ülkelerinde bulmak istemiş ve bu maksatla evvelâ Ankara Anlaşması sonra Katma Protokol ve Tamamlayıcı Protokol olmak üzere çok önemli üç belge imzalamıştır. Katma Protokol bütün iktisadi faaliyetleri kapsamaması nedeniyle Lozan'dan bu yana Türkiye'nin imzalandığı en önemli vesikadır... Burada sadece sanayimiz açısından ele alınan ve en önemli hükümleri dış ticaret ile ilgili olan bu anlaşma sanayi mamullerimizi ve sanayimizi çok ciddi sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır :

«— Mamul madde ihracatımız içinde mütalaâ ettiğimiz tarıma dayalı sanayi mamullerimiz için Ortak Pazar'da kayda değer hiç bir taviz sağlanmamıştır...

«— Sanayi mamullerimiz içinde yer alan ve genel ihracatımızın 1974'de 47.864 bin dolarla yüzde 9.65'ine ulaşan dokuma sanayii (Pamuklu) için Ortak Pazar'dan sağlanan tavizler gülünç denilecek kadar az ve fiili ihracatımızın çok altındadır... Gelişmekte olan pamuklu ihracatçısı ülkelere genel preferanslar (tercihler) yoluyla bize tanınandan çok daha fazlası ve karşılıksız olarak verilmiştir...» (Bu durum Sabancı Holdingin zararına olmuştur.)

«— Katma Protokolde tespit edilen takvim gereğince AET lehine konsolide edilen liberasyon oranı Ocak 1976 dan itibaren yüzde 35'den yüzde 40'a yükseltilmiştir. Bu ve bunu izleyecek diğer yükselmeler birçok sanayii kolunu erken rekabete itecek ve bazı sahalarda sanayileşme olanağı tamamen ortadan kalkacaktır.»

Görüldüğü gibi **Sabancı daha fazla kredi, daha fazla teşvik istemekte ve dış pazar sorunun çözüme ulaştırılmasının gerektiğini belirtmektedir.**

Sözkonusu sunduğu tebliğini Sakıp Sabancı şöyle bitirmektedir : «Sanayileşmenin... sorunlarını... pratik bir iki tedbirle halletmek bahis konusu olmaz. Ne devaluasyon, ne katma değer vergisi, ne vergi iadesi, oranı ne olursa olsun, ne DÇM (Döviz Çevrilebilir Mevduat) konuya tek başına bir çözüm getiremez. Mevzuun boyutları nerşeyden evvel elde mevcut veriler muvacehesinde derinliğine incelenmesini ve tedbirlerin tesbit edilecek milli bir ekonomi politikası içinde bir manzum halinde alınmasını ve uygulanmasını gerektirmektedir.» Bu sözleriyle Sabancı, diğer tekelci sermaye gruplarının sözcüleri gibi, Türkiye'nin ekonomik yapısında ve özellikle sanayisinde bazı reformların kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır. Önümüzdeki yıllar tek-

ci sermaye için «reformist» iktidarları kaçınılmaz kılmaktadır. «Reformist» iktidarlar tekelci sermayenin çıkarlarının gerektirdiği reformları gerçekleştirmeye çalışmakla yetinmeyecekler, aynı zamanda emekçi yığınların siyasal ve ekonomik - demokratik mücadelesini pasifize etmeye, saptırmaya ve bastırmaya çalışacaklardır. «Reformist» iktidarların ne ölçüde şiddete başvuracaklarını ya da ne ölçüde «demokratik ve barışçıl» olacaklarını belirliyecek olan Türkiye'nin önümüzdeki yıllarda içinde yaşayacağı iç ve dış ekonomik ve siyasal koşullar ve başta işçi sınıfı olmak üzere tüm çalışan sınıf ve tabakaların mücadelesi olacaktır.

İçinde yaşanan konjonktürel olanakları (Comecon üyesi ülkelerle iktisadi ilişkiler, diğer komşu ülkelere açılma, vb.) değerlendirmek isteyen diğer tekelci sermaye grupları gibi, Sabancı topluluğu da AET konusunda AET'nda kalınmakla birlikte, şimdiye kadar yapılmış anlaşmalarda Türkiye lehine bazı değişiklikler önermektedir. Başkanlığını Hacı Ömer Holdingin Başkanı Sakıp Sabancı'nın yaptığı Sanayi Odaları Birliği'nin Eylül 1975 raporunda «AET'na uygulanacak politikanın saptanması» önerilmektedir. «Bu politikanın saptanıp AET'nu kaybetmeden, ama onu kaybetmemek için sanayimizi ve kalkınmamızı kaybetmeyi göze almadan Ankara Anlaşmasının 'dengelilik' ilkesine uygun bir anlaşmaya dönüştürülmesinin sağlanması, dış ilişkilerin hukuksal düzeyinde en öncelikli vazifemizdir sanırız.» (14)

Sabancı Holding yöneticilerinin, var olan ihracatı teşvik mekanizmasını yeterli bulmadıklarını, bunun geliştirilmesini istediklerini belirtmiştik. 1975 yılı temmuzunda Sanayi Odaları Birliği Başkanı Sakıp Sabancı önderliğindeki bir grup işadamlarının MC hükümetine verdiği muhtıradaki sınıai ihracatın bir yıl önceki oranla düştüğü, işçi gelirlerine ve sınırlı olanakları bulunan tarım ürünlerine dayanarak ihracatın geliştirilemeyeceği, sınıai ürün ihracatının

arttırılması için yeni önlemler alınması gerektiği bildirilmektedir. Önlemlere ilişkin önerilerde, ihracatta vergi iadesinin en etkin teşvik tedbiri olduğu belirtilerek vergi iadesi oranlarının arttırılması istenmektedir. «Önceki yıllarda belki yeterli olan bu oranlar, değişen koşullar karşısında bugün artık yetersiz hale gelmiştir. Bu nedenle vergi iade oranlarının günün koşullarına uygun olarak gözden geçirilmesi ve dış piyasalara nazaran dahilde fiyat yüksekliliği gösteren mallarda bu dar boğazın giderilmesi amacıyla bu mallara ilişkin vergi oranlarının arttırılması gerekmektedir» (15)

Uygulanan taban fiyatı politikasını ihracatı güçleştirdiği gerekçesiyle eleştiren Sabancı, «uygulanan taban fiyatı politikası sonucu dünya fiyatları ile iç fiyatlar arasında büyük farklar meydana gelmiştir. Bu hal Türk parasının değerini ciddi olarak tehdit etmektedir. İhracat çok zorlukla yapılabilmekte» (16) demekte, küçük üreticinin hiçbir zaman emeğinin gerçek karşılığı olmayan ancak onu tefeci tüccar karşısında bir ölçüde koruyan taban fiyatları uygulamasını kınamakta ve durmadan ken dilerinin teşvik edilmesini istemektedir.

Türkiye işçi sınıfının yükselen ekonomik - demokratik mücadelesi karşısında, Sabancı, «işçi ücretlerindeki artışlar ekonomiyi çökertiyor» şarkısını çok sesli bir biçimde söyleyen burjuvazi korosunun en ön saflarında yer almaktadır:

«Sanayimizin bugün başta gelen sorunlarından birisi işçi - işveren ilişkilerinde gözükmektedir. DISK ve TÜRK İŞ toplu sözleşmeler ve parasal konularda yarattıkları büyük rekabeti kainsuz eylemler ve grevlerle birbirleriyle yarışır hale sokmaları rejimi kökünden sarsmaya adaydır kanısındayım. Kıdem tazminatı bugünkü gidişle doğru değildir. Kendi arzusuyla ayrılan insana dahi kıdem tazminatı verilmesi yanlıştır. Çekof sistemi doğru değildir. İç pazarda daha düşük fiyatlar ve dış pazarda sanayi mamulü satabilmemiz

İçin daha fazla üretime muhtacız. Bunun sağlamanın yolu da üretim sırasındaki sulhden geçer. Bugün grev ve işçi direnişi girişimcinin isteğini kırıyor. Girişimciler işçi yoğun teknoloji den sermaye yoğun teknolojiye yönelmektedir...» (17)

Sanayi Odaları Birliği Başkanı olarak Sakıp Sabancı geçtiğimiz Aralık ayı içinde bir dergiye verdiği demeçte «Televizyonda yapılan 'Sanayide Devlet' reklamı ile 'sanayii devlet yapar' fikri ortaya atılıyor» demiş ve Merkez Bankası kredilerinin kamu girişimlerine akmasını eleştirmiştir. Sabancı Japonlarla olan ilişkilerine de değinmiş ve Japonya ile montajı aşan bir işbirliği çalışması içinde olduklarını açıklamıştır. Honda marka otomobillerin dört yıl sonra yapılmasının planlandığını söyleyen Sabancı, «Daha diğer otomotiv endüstrisini kurmadan otomobile giremeyiz» demiştir. Sabancı, Japonya'nın AET ile ilişki kurmak istediğini ve bu ilişki noktasının Türkiye olması gerektiğini anlatarak, «Japonya büyük bir kaynaktır ve bir yerden Ortak Pazar'la ilişki kuracaktır. Bunun için de İran, Yunanistan ya da Türkiye'yi seçecektir. Türkiye'nin nasıl elverişli olduğunu anlatmamız gerekli» demiştir. (Sabancı'nın bu sözlerinde, önümüzdeki yıllarda, Orta Doğu'da İran, Türkiye ya da Yunanistan'ın alt-metropol (18) ülke durumuna geçme olasılığı ifade edilmektedir.) Japonlarla otomotiv konusunda yapılacak işbirliğinin otomotiv sanayimizi tamamen Avrupa'ya bağlı olmaktan kurtaracağını belirten Sabancı, yabancı sermaye konusunda holdingler arasında görüş ayrılığı bulunmasının doğal olduğunu, ancak bunun dışarıdan abartıldığı kadar büyük olmadığını belirtmiştir (19).

Vehbi Koç'un «Koç kuruluşlarından daha büyük» olarak nitelediği (20) Sa-

bancı Topluluğu, 1976 yılı içinde ayrıca Yapı ve Kredi ve Garanti Bankalarında etkin olabilecek derecede hisse sahibi olmuştur. Sabancı bu bankalar için harp etmediklerini, hisselerinin yönetimi uyarmak için kullanıldığını bildirmiştir. (21)

Holding ve ona bağlı şirketlerin ayrıntılı incelemesine geçmeden önce Akbank T.A.Ş. konusunda bilgi vermek yararlı olacak.

Koç topluluğu ile tek parti dönemi devletinin bir ürünü olan Türkiye İş Bankası arasındaki 'beraberlik' ve 'yakınlık'a karşılık Sabancı topluluğu gücünün önemli bir bölümünü, yine kendi denetimindeki ve kendisinin bir parçasını oluşturan, kendi yarattığı Akbank'tan almaktadır. 1948'de Hacı Ömer Sabancı'nın önderliğinde Adana'da bir büro olarak açılan Akbank halen Türkiye'nin üçüncü büyük özel bankası.(22)

1974 sonunda yurt içinde 450 Şube ve Avrupa'da iki temsilciliğe sahip. (Yabancı temsilciliklerden ilki, işçi döviz transferlerinin ve tasarruflarının Akbank'a çekilmesini ve Almanya'da çalışan işçilerin beraberinde getirdikleri efektiflerin Akbank şubelerince satın alınmasını sağlamak için, 1964 yılı sonunda, Frankfurt kentinde açıldı.) Bankada toplam çalışan sayısı yedi binin üzerinde. Sanayi yatırımlarıyla yakından ilgilenen bankanın, Eurodollar piyasasına da ilgi duyduğu ve Türkiye'deki özel sanayi kuruluşlarına verilen özel yabancı borçlar toplamının % 52 sinde garantör rolü oynadığı belirtiliyor. (23)

Aktiflerinin genel toplamı 10 milyar TL'nin üzerinde olan bankanın diğer en büyük altı bankayla verimlilik karşılaştırması Tablo I'de verilmiştir.

TABLO I

Banka	1971			1972			1973		
	Aktif Verim.	Pasif Maliyet	Fark	Atif Verim.	Pasif Mal.	Fark	Aktif Verim.	Pasif Mal.	Fark
Türkiye İş Bankası	9.36	8.97	0.39	9.78	9.10	0.68	8.66	8.20	0.46
Yapı ve Kredi Ban.	9.71	9.19	0.52	10.08	8.95	1.13	8.82	8.17	0.65
Akbank T.A.Ş.	9.63	8.41	1.22	10.11	8.57	1.54	9.44	8.15	1.29
T. Ticaret Bankası	10.20	10.22	0.02	10.01	9.68	0.33	8.64	8.37	0.27
Garanti Bankası	9.43	9.41	0.02	9.47	9.04	0.43	8.54	8.54	—
Osmanlı Bankası	9.89	9.69	0.20	9.77	9.32	0.45	8.57	8.34	0.23

(Kaynak : Hacı Ömer Sabancı Holdingi tanıtan broşür, S. 14)

Akbank'la Sabancı Holding'in yöneticileri içiçe geçmiş olup, her iki kuruluşun yönetim kurullarında büyük bürokrasinin temsilcileri yer almaktadır. Holding yönetim kurulunda Sakıp Sabancı, Hacı Sabancı, Şevket Sabancı, Özdemir Sabancı, Turgut Özal (DPT eski başkanı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Korkut Özal'ın kardeşi), Kâzım Köseoğlu; Akbank'ın yönetim kurulunda ise Erol Sabancı, Medeni Berk (eski Bayındırlık Bakanı), Naim Talu (eski

Merkez Bankası Genel Müdürü ve eski Başbakan), İzzet Cintav, Memduh Yasa (İstanbul İktisat Fakültesinde Prof Shell Co. Yönetim Kurulu üyesi), İhsan Soyak (eski Sanayi ve Teknoloji Bakanı, Atlas Copco Türkiye temsilciliği başkanı), Emin Sencer (İstanbul Ticaret Odası Başkanı), Nurullah Narin bulunmaktadır.

Öz kaynakları açısından Akbank'ın gelişimi Tablo II' de gösterilmiştir.

TABLO II

Yıllar	Sermaye	Yedek Akçe	Karşılıklar
1948	5.700.000	—	—
1949	5.700.000	13.832	—
1953	15.000.000	680.854	10.234
1954	15.000.000	1.333.699	9.656
1958	30.000.000	3.683.515	1.434.259
1959	30.000.000	4.055.915	1.315.543
1963	30.000.000	8.483.424	1.566.367
1964	30.000.000	8.962.603	959.864
1968	50.000.000	24.138.215	7.744.106
1969	50.000.000	29.165.933	9.112.599
1971	150.000.000	55.830.358	10.088.502
1972	150.000.000	75.966.887	13.412.404
1973	150.000.000	156.710.317	13.403.136

(Kaynak : 25 Yıl Akbank, S. 11)

Sermaye 7 Mayıs 1976 tarihli olağanüstü umumî heyet toplantısında 100 milyon artırılarak 150 milyon liraya çı-

karılmış ve 1972 sonu itibariyle Ödenmiş Sermaye tutarı 125 milyon lirayı bulmuştur.

1949 yılında ancak 13.832 liradan ibaret bulunan Yedek Akçe rakamı da, ilk onuncu yıl sonunda 3.683.515 liraya, yirminci yıl sonunda 24.138.215 liraya yükselmiş bulunmakta ve bu rakam karşılıklarla birlikte 89 milyon 379 bin liraya ulaşmış olmaktadır. Böylece Sermayenin % 71'ini geçen Yedek Akçe ve Karşılıklar tutarı ile Öz Kaynaklar Toplamı 214 milyonu aşmış olmaktadır. «25 yıl» broşüründe «Bu kadar kısa zamanda oluşan bu artış hızı, gurur ve güven duygusu vermektedir.»

«Akbank'ın yurdun bütün bölgelerinde artan şubeleri ile durmadan bü-

yüyen mevduat rakamlarına eş olarak plâsman faaliyetleri de yıldan yıla genişlemiştir. Ülkemizde yapılan iç ve dış ticaretin finanse edilmesinde olduğu kadar, sanayinin kuruluş ve gelişmesinde dolaysız olarak veya kredi yolu ile yaptığı hizmetler azımsanmıyacak oranlara yükselmiş bulunmaktadır. Senetler Cüzdanı, Avanslar ve Borçlu Cari Hesaplardan oluşan Ticari Plâsmanlar ile Kanuni Karşılıklar Kasası ve Tahvil ve Hisse Senetleri Cüzdanından oluşan Malî Plâsmanlar... Yıldan yıla genişlemiştir» (24). Plâsmanların yıllar itibariyle gelişimi Tablo III'de verilmiştir.

TABLO III

Yıllar	Ticari Plâsman	Mali Plâsman	Genel Plâsman
1948	4.057.840	448.857	4.506.697
1958	124.224.372	30.515.612	154.739.984
1968	1.263.634.694	354.013.106	1.617.647.800
1971	2.892.900.477	905.785.674	3.798.686.151
1972	4.591.922.751	1.503.454.023	6.095.376.774

(Kaynak : 25 Yıl Akbank, S. 17)

Akbank ayrıca, çeşitli alanlarda önemli girişimlere girişmiş veya ortak olmuş ve özellikle banka, sigorta, sanayi ve enerji alanlarına yönelmiştir. Akbank'ın bankalardaki iştirakleri Tab-

lo IV'de verilmiştir. (Akbank'ın sigorta, sanayi, ticaret ve enerji sektörlerindeki diğer iştirakleri Sabancı topluluğunun denetimindeki kuruluşlar tek tek ele alınırken gösterilecektir.)

TABLO IV

Bankalar	Sermayesi	Akbank'ın iştirak payı	İştirak Oranı
T. Sınâî Kal. Bankası A. Ş.	193.375.000	3.094.000	1,60
Sınâî Yat. ve Kre. Ban. A.O.	40.000.000	4.000.000	10
Türk Ticaret Ban. A.Ş.	125.000.000	3.500.000	2,80
T. Maden Bankası A.Ş.	12.000.000	750.000	6,25
T. Halk Bankası A.Ş.	1.000.000.000	5.550	—

(Kaynak : 25 Yıl Akbank, S. 24)

15.686 liradan ibaret bulunan 2 Şubeye ait ilk 11 aylık 1948 kârı, 5'inci yıl sonunda 1.162.842 liraya, 19'uncu yıl sonunda 12.151.666 liraya ve 25'inci

yıl sonunda ise 98 milyon liraya ulaşmıştır. Akbank'ın kârlarında görülen gelişim Tablo V'de gösterilmiştir.

TABLO V

Yıllar	Kâr (TL.)
1948	15.686
1952	1.162.842
1958	2.307.307
1966	12.151.666
1968	18.516.307
1970	15.121.958
1971	56.077.611
1972	98.004.714

(Kaynak : 25 Yıl Akbank, S. 27)

Şimdiye kadar verilen tablolarda görüldüğü gibi Akbank'ın büyümesi 12 Mart sonrasında hızlanmıştır. Her türlü toplumsal muhalefetin baskı altına alındığı bir dönemde burjuvazinin önemli parasal örgütlerinin büyümesinin tesadüfi olmaması gerekir.

Akbank'ın yöneticileri kültürün ve ideolojinin önemini kavradıklarından özellikle 1970'lerde bu alanda saldırıya geçmişlerdir. Bu alandaki çalışmalar «25 Yıl» adlı tanıtma broşüründe şöyle sunulmaktadır: «Akbank, mali ve iktisadi alanlardaki yapıcı ve kurucu faaliyetlerine ek olarak ülkemizin 'Manevi Kalkınması' yolunda da bazı yararlı hizmetlerde bulunmak amacıyla 'Kültür Baş Uzmanlığı' örgütünü kurmuştur.» Bu örgüt yayın faaliyetlerinde bulunmaktadır: İktisat Ansiklopedisi, sanat kitapları ve «Türkiyemiz» adlı bir sanat dergisi yayınlamaktadır. Eski bir örnek olan Vedat Nedim Tör'ün yazı kurulunda yer aldığı «Türkiyemiz» dergisi burjuvazinin «tutucu, «devinimsiz» ve «müzeci» sanat anlayışını yansıtmaması bakımından ilginçtir. Akbank, ayrıca, müzik yarışmaları düzenlemekte, çocuk tiyatrosu ve sineması ile de ilgilenmektedir. Sadece sosyalistlerin, devrimcilerin değil bir çok demokrat aydınının tutuklandığı 12 Mart döneminde Akbank Anadolu hümanisti ve halk ozanı Yunus Emre adına uluslararası bir seminer düzenlemiştir. Çalışanların ekonomik - demokratik haklarının ellerinden alındığı, devrimciler için sürekliliklerinin düzenlendiği, en iğrenç işken-

celerin yapıldığı, roman, öykü, şiir kitaplarının yasaklandığı, kitapların kütle kütle yakıldığı, gazetelerin kapatıldığı, aydınların susturulduğu bir dönemde hümanizm ve hoşgörü adına Yunus Emre seminerinin düzenlenmesi ülke halkıyla ve halk yandaşı aydınlarla alay etmekten başka bir şey değildir; kısacası, bir kara mizah örneğidir.

Yeniden Sabancı Holding faaliyetlerine döndüğümüzde, sermayesi 200 milyon TL. olan ve 1968'de halka açılan Holdingin lisans, know-how anlaşmaları ve ortak yatırımlar aracılığıyla bir çok ÇUŞ ile ilişki de bulunduğunu görmekteyiz. Bunlar: Ford, ICI, Dupont, Nissan, IHI, Goodrich, Bayer, Merck Krall, Uniroyal ve Goodyear adlı ÇUŞ'lerdir.

Japon ve ABD kökenli ÇUŞ'lerle ortak yatırıma yönelen projeler aşağıda sıralanmakta:

1 — ANASA : Japon Nissan Motor Co., Mitsui Co. Ltd., Sabancı Holding ve diğer iki Türk işadamlarının ortak girişimi olan bu projede en büyük pay Sabancı Holdinge ait olup, yatırım tutarı 0,9 milyar TL. dir. Pikap, kamyonet, bagaj vagonu, otobüs ve minibüs şasesi, petrol motorları ve dişli kutuları öretecektir. Yatırım için 1973 yılında alınan yabancı sermaye izninde, MC Hükümeti döneminde değişiklik yapılması istenmiş, üretimde kullanılacak CKD parçalarında gümrük bağışıklığı tanınması istenmiştir. MC'nin bu isteği kabulüyle, ilk kez bir yabancı sermaye kararnamesinde gümrük bağışıklığı kabul edilmiştir. Bu ortaklıkta yerli katkının % 90'ı aşması öngörülmektedir. Ancak otomotiv sanayiinde motor yapımı gerçekleştirilmeden yerli katkının bu düzeye çıkarılması mümkün değildir. Bu yüzden motor yapımını da kapsayacak genişlikte yeni yabancı sermaye izinleri karara bağlanmaktadır. (Ancak IFC'nin % 10 hisseyle ortak olduğu Koç Holdinge ait Döktaş motor gövdesi dökümü yatırıma ve Sabancı - Nissan yatırıma izin vererek motor yapımı sorununun çözüm-

lenmesi, motor sanayinde kamu kesiminin öncülüğünü kabul eden Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı hükümlerine aykırı düşmektedir) (25)

DONATSA : Sabancı Holdingin Ford Motor Co. ve Türkiye Zirai Donatım Kurumuyla giriştiği ortak yatırım. Holdingin payı yüzde 33 dür. Traktör montaj ve imalâtı yapılacaktır. Yatırım tutarı 121 milyon TL. dir.

Bunun dışında yılda 80 bin motor üreteceği hesaplanan Ford Motor Co. ile ortak hazırlanan Dizel motorları projesi hükümet yetkililerine sunulmuştur.

IHI — Sabancı İşbirliği : Japon İşihkawajima Harima H. Industries Co. Ltd. ile Holding arasında işbirliği için görüşmeler yapılmakta olup, tasarlanan projeler çimento, kimya ve kâğıt üretiminde kullanılan ağır teçhizatın üretimi konusundadır. Ayrıca çimento üretiminde yeni SF sürecini kullanan teçhizat için bir lisans anlaşması yapılması gündemdedir.

Toshiba - Sabuncu ortak girişimi elektronik ve elektrikli ev aletleri ile ağır elektrik teçhizatları üretimi doğrultusunda bir projeyi kapsamaktadır.

Hacı Ömer Sabancı Holding ile Akbank bugün «ayrılmaz bir bütün teşkil eden» iki kuruluş oldukları için Sabancı Holdingi Akbank'dan bağımsız olarak incelemek mümkün değildir. Sabancı Holding ve Akbank iştiraklerini üç bölümde sunacağız.

I — HACI ÖMER SABANCI HOLDİNGİN AKBANK'TAN BAĞIMSIZ OLARAK İŞTİRAKİ BULUNAN ŞİRKETLER :

A — SINAİ :

1 — PİLSA : Plastik Sanayi A.Ş. (Kuruluş Tarihi : 1971)

Yerli plastik torba ve PVC üreten, yerli plastik torba talebinin yüzde 40'unu, plastik boru talebinin yüzde 30'unu karşılayan şirketin sermayesi 60 milyon TL. olup, 1973'de başlayan geniş-

leme projeleriyle yatırım tutarı 175 milyon TL.na ulaşmaktadır. Teknik kapasite torba için 6.181 m.t./yıl, boru için 19.452 m.t./yılken fiili kapasite 662. m.t./yıl ve de 3.882 m.t./yıldır. Holding tek başına hisselerin çoğunluğuna sahiptir.

2 — PLASSA : Plastik Sanayi ve Ticaret A.Ş. (1969) 1973'de şimdiki adını alan şirket polietilen plastik hammaddesinden havalandırılmalı ağır sanayi çantaları ve düz çantalar, hortumlar üretmektedir. Bunlar özellikle yörede yetiştirilen meyva ve sebzeler ile Akdeniz Gübre Sanayii A.Ş.'nin gübrelerinin ambalajlanmasında kullanılmaktadır. Kapasitenin 9600 ton/yıl olmasına karşın 1973'de fiili üretim, kapasitenin sadece % 30'u kadardır. Şirketin sermayesi 15 milyon TL'dir ve Holding tek başına hisselerin çoğunluğuna sahiptir.

3 — İNSA : İstanbul Naylon Sanayi A.Ş. (1967)

1970'de şimdiki adını alan ve büyükmüş naylon iplik üreten şirketin sermayesi 25.650.000 TL'dir. Sermayesinin yüzde 55'i yabancı Holdinge ait olan şirketin kapasitesi 1976'da yapılan 154 milyon TL'lik ek yatırımla 2310 m.t./yıldan 5810 m.t./yıla çıkarılmıştır.

4 — TEMSA : Termo - Mekanik Sanayi ve Ticaret A.Ş. (1968)

1973 şimdiki adını alan şirketin sermayesi 8,5 milyon TL'dir. (Holding sermayesi azınlıktadır). Şirket İsviçre'nin Luwa Klima, İtalya'nın Prim-Vinç ve Federal Almanya'nın KSB - Motopomp firmalarıyla «Teknik» işbirliği halinde çalışır ve Holdingin kurulmuş ve kurulacak tesislerine makine parçaları, sıcak ve soğuk hava tesisatı, hava kanalları, tecritli kapı ve panolar, basınçlı kaplar, silindir ve küre biçiminde fuel oil ve karoser muhafaza tankları, su pompaları ve ağır çelik konstruksiyonlar imal veya monte etmektedir. 1975 de 43 milyon TL'lik ek bir yatırımla yeni üretim birimleri kurulmuştur.

5 — DONATSA :

B — TİCARİ

1 — **EXSA** : Export Sanayi Mamulleri Satış ve Araştırma A.Ş.

Holding şirketin sermayesinin çoğunluğuna sahiptir. Türkiye'de üretilen sanayi ürünlerinin ihracatını sağlamaya yönelik olan şirketin sermayesi 10 milyon TL. dir. 1973'de 10.280.773 dolarlık ihracat yapmış olup bunun 7 milyon 127.129 doları elyaf, 1.759.051 doları tekstil ürünleri, 1.345.722 doları pol-yester, 39.643 doları margarin, 9.228 doları PVC borularıdır.

2 — **İNŞAAT MALZEMESİ Ltd. Şti.** (1955)

Şirketin sermayesi 75 milyon TL. dir ve Holdingin payı azınlıkta kalmaktadır. Asbestos ve Çimentoyla karıştırılmış düz ve oluklu tabakalar üretilmekte olup, teknik kapasite yılda 2 milyon m² iken, fiili üretim 1.276.000 m² dir.

3 — **TEKSTİL TİCARET Ltd. Şti.**

4 — **SAPEK**

İhracata dönük ticari bir kuruluş olup kolektif şirket hüviyetine haizdir.

C — **TURİZM**

1 — **ERCİYAŞ OTELCİLİK**

D — **ZIRAI**

Aynı zamanda modern tarım kapitalisti olan Sabancı ailesinin üç büyük çiftliğinde pamuk, buğday ve turunçgiller yetiştirilip, fabrikalarında hammadde olarak kullanılmaktadır. Holding'e bağlı üç tarım işletmesi vardır :

1 — **MISIRLI ÇİFTLİĞİ**

6630 dönümdür. Yılda ortalama olarak 1000'er ton pamuk ve buğday ürünü alan çiftlikte makineli tarım yapılır, modern tarım kapitalizmi yöntemleri uygulanır.

2 — **CİRLİK İFTLİĞİ**

Karataş'taki Cirlık Çiftliği 7000 dönümden fazla olup, buğday ve pamuk üretilir. Ayrıca çevredeki çiftlik ve bahçe sahiplerine tarım ilaç ve araçları satılır.

3 — **ŞAKIRPAŞA ÇİFTLİĞİ**

Adana - Mersin yolu üzerindeki bu çiftlikte pamuğun yanısıra narenciye de yetiştirilir.

(Holdingin Tarım İşletmelerinin toplam pamuk ve buğday ürünü, Bossa Un ve Çırcır fabrikalarında işlenir. Bu İşletmelerin Umum Müdürü İhsan Sabancı'dır).

E — **SOSYAL - KÜLTÜREL :**

1 — **Hacı Ömer Sabancı Teknik Talebe Yurdu.**

2 — **Hacı Ömer Sabancı Kültür Sitesi.**

3 — **Hacı Ömer Sabancı Kültür ve Sağlık Vakfı.**

4 — **Sıdika Sabancı Okulu.**

5 — **Hacı Ömer Sabancı Okulu.**

6 — **İslon (INSA) Okulu.**

II — HACI ÖMER SABANCI HOLDİNGİN AKBANK İLE BİRLİKTE İŞTİRAKİ BULUNAN ŞİRKETLER :

A — **SINAI :**

a — **Sabancı Holdingin ve Akbank'ın hisselerinin çoğunluğa sahip olduğu şirketler :**

1 — **BOSSA** : Ticaret ve Sanayi İşletmeleri T.A.Ş. (1951)

4000'i aşkın işçi çalıştıran bu kuruluş Holdingin en büyük kuruluşudur. Bossa Umum Müdürü Ömer Ağa'nın oğullarından Hacı Sabancı'dır. Tesisle- rin bir bölümünde Holding'in zirai iş- letmelerinden gelen buğday ve pamuk

İşlenerek un ve presli pamuk elde edilir. İkinci ve modern bölümde ise iplik, dokuma ve basma üniteleri bulunur. Sermayesi 60 milyon TL. olup (Akbank'ın iştirak oranı % 25), 600 milyon TL. lık genişleme projesi gündemdedir. 1974'de toplam satışlar 56 milyon dolardır. Bunun 3,2 milyon dolarlık bölümü ihracat yoluyla kazanılmıştır.

2 — SASA : Sun'i ve Sentetik Elyaf Sanayi A.Ş. (1966)

Yünlü ve pamuklu dokumaların ham maddesi olan polyester ipliğinin üretildiği tesislerde Imperial Chemical Industries (ICI/İngiltere) firmasının teknik yardımı (know-how) ile üretim yapılmakta olup, üretim sürecinde kullanılan DMT ve monietilen glikol maddeleri de ithal edilmektedir. Yeni tesisler için Amerikan Dupont ve Federal Almanya Dynamit Nobel A.G. firmaları ile know-how anlaşmaları yapılmıştır. Sasa'nın Umum Müdürü Ömer Ağa'nın oğullarından Özdemir Sabancıdır. Sasa'nın sermayesi 275 milyon TL'dir. (Akbank'ın iştirak oranı % 25). İplik kapasitesini yılda 15 bin metrik tondan 29 bin metrik tona çıkaracak genişleme projesiyle birlikte toplam sermaye 1,5 milyar TL.nı aşacaktır.

3 — TEKSA : Tekstil Ticaret ve Sanayi A.Ş. (1971)

Tesislerinde bine yakın işçi çalıştıran şirketin sermayesi 100 milyon TL. olup (Akbank'ın iştirak oranı % 25), pamuklu, doğal ve sentetik iplik alaşımli elyaf üretmektedir. 55 bin iğlik fabrika yılda 6200 ton elyaf üretiyor ve ihracata yönelik üretim yapıyor. 1973 de ihracat geliri 6.465.000 dolar. 1974 yılında günde 16 bin metre kadife üretecek tesislerin teşvik belgesi alınıyor. Yeni projenin yatırım tutarı 300 milyon TL. Teksa'nın Umum Müdürü Ömer Ağa'nın oğullarından Şevket Sabancı'dır.

4 — MARS A : Margarin ve Nebati Yağ Fabrikaları Ticaret A.Ş. (1946)
Sermayesi 32 milyon TL. olan şirket

1974/75'de 100 milyon TL'lık yeni yatırımıyla kapasitesini 70 ton/gün'den 200 ton/gün'e çıkarıyor. Ancak yıllık ham yağ kapasitesi 90 bin ton olmasına rağmen fiili üretim 80 bin tonda kalıyor. Evet ve Evin mutfak margarinlerini, Akyağ, Akrom, Extra, Sabah endüstriyel margarinlerini, Toros ve Luna ayçiçeği yağlarını, Ora rafine pamuk tohumu yağını üreten şirket 1973'de 40.8 milyon TL. lık tohum posası ihracatı yapmıştır. İdare Meclisi Başkanı Hacı Sabancı'dır.

5 — YAĞSA : Nebati Yağ Fabrikası A.Ş. (1945)

Pamuk tohumundan ham yağ çıkaran şirketin sermayesi 5 milyon TL. dir.

6 — ÇİMSA : Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş. (1972).

Gerekli finansman kaynaklarını sağlayabilmek üzere «Halka Açık» olarak kurulan şirketin başlangıç sermayesi 5 milyon TL'dir (Akbank'ın iştirak oranı % 69, 70). Şirket sermayesini daha sonra 120 milyon TL'na yükseltmiştir. Şirketin fabrika inşası halen sürmektedir.

7 — KORDSA : Kord Bezi Sanayi ve Ticaret A.Ş. (1973)

«Halka açık» olarak kurulan ve sermayesi 100 milyon TL. olan şirket Türkiye'de mevcut lastik fabrikalarının ihtiyacı olan kord bezini üretecektir. Yılda 6500 m.t. olan otomobil lastikleri için kord bezi talebinin 1982 de 14 bin m.t.'a çıkacağını hesaplayan şirket yöneticileri Good-Year ve Uniroyal adlı ABD. kökenli ÇUŞ'lerle know-how ve teknik yardım konusunda anlaşma yaparak iki farklı yöntemle üretim yapmak üzere faaliyete girişmiştir. Şirket teşvik belgesi almasının yanı sıra kord bezinin hammaddesi olan sentetik elyafın üretilmesi için bir proje hazırlamaktadır.

8 — LASSA : Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş. (1974)

Sabancı Holding, Akbank, Türkiye Garanti Bankası'nın ve Türkiye Vakıflar Bankası'nın iştirakiyle «Halka Açık» olarak kurulan şirketin sermayesi 400 milyon TL'dir. ABD kokenli B.F. Goodrich Co. ile Lisan ve know-how anlaşmaları yapan şirket otomobil, kamyon ve traktör lastiği üretmek üzere 1977 de faaliyete geçecektir. Şirketin tasarlanan toplam sabit yatırım tutarı 1 milyar TL'dir. Yıllık üretim kapasitesi ise 1.210.000 lastik ve 660 bin boru olacaktır. Sermayesinin tümünün yerli olması nedeniyle şirketin Sabancı grubu tarafından «millî» olduğunun öne sürülmesi, 1976 başında Koç ve Sabancı toplulukları arasında yoğun tartışmalara yol açmıştır. (20)

9 — **AKÇİMENTO** : Ticaret A.Ş. (1967).

Yılda 900 bin ton çimento üreten şirketin ilk fabrika ünitesi 1969'da, ikincisi 1971'de üçüncüsü 1975'de faaliyete geçiyor. Şirketin sermayesi 105 milyon TL'dir. (Akbank'ın iştirak oranı % 17,36).

10 — **YÜN SA** : Yün Sanayi A.Ş. (1973)

Sermayesi 40 milyon TL. olan şirket tekstil ve yün elyafı, sentetik ve alaşımları, her türlü kadın, erkek dokumaları ve halı üretimi alanlarında faaliyet gösteriyor. Tesislerin kapasitesi: elyaf 1620 m.t./yıl; halı elyafı 675 m.t./yıl; dokuma 485 bin m.t./yıl (m.t. = metrik ton); halı 1.200.000 m²/yıl.

b — **Sabancı Holding ve Akbank hisselerinin azınlıkta olduğu şirketler :**

1 — **OLMUK** : Oluklu Mukavva Sanayi ve Ticaret A.Ş. (1963)

Yılda 14 bin ton oluklu mukavva ve ambalaj üreten şirketin sermayesi 25 milyon TL. olup bunun % 20,31'i Trans-türk Holding'e aittir (Akbank'ın iştirak oranı % 33,65). Ayrıca mukavvanın ham maddelerinin üretimi için Edirne'de kurulacak 30 bin metrik tonluk, 200 milyon TL. sermayeli proje için de teşvik belgesi alınmış.

2 — **AKKARDAN** : Sanayi ve Ticaret A.Ş. (1972)

Şirketin sermayesi 30 milyon TL. olup bunun % 34,97'si Transtürk Holding'e aittir. Şirket motorlu taşıtlar için kardan mili üretmek üzere İngiliz Hardy Spicer, Walter Scheild, Fransız Gleanzer Sprces firmalarıyla lisans anlaşmaları yapmıştır. Bendix Company, OBA Socrete ve Feroda firmaları ile yapılan anlaşmalar sonucunda fren ve debriyaj üretimine yakın bir süre içinde geçilecektir.

3 — **OTO YOL** : Sanayi A.Ş. (1967)

Fiat 684 Treyler kamyonlarının ve treylerlerinin, Fiat 50 NC kamyonlarının, Fiat NM minibüslerinin montesi yapılan tesislerin 1973 de kapasitesi şöyledir :

	Teknik kapasite	Fiili kapasite
Otobüs Şasesi	360	—
Treyler kamyonları	360	148
Treyler	275	148
Otobüs	130	100
Tarımsal Wagon	1180	—

Fiili kapasitenin teknik kapasiteden oldukça düşük olmasına karşın 1974'de kapasiteyi genişletmek üzere yapılan 105 milyon TL'lik sabit sermayeli yatırımla 1976'da yılda bin küçük otobüs, 750 kamyonet, 2300 treyler kamyon ve 1200 treyler üretecek kapasite sağlanmıştır. Şirketin sermayesinin % 42,91'i Koç Holding'e % 20'si Koç Yatırım ve Pazarlama A.Ş.'ne, % 4,58'i Koç Holding bünyesinde yer alan İstanbul Oto'ya, % 27'si Akbank'a geri kalan da Sabancı Holdinge aittir.

B — **SOSYAL — KÜLTÜREL** :

1 — **Akçimento Okulu** :

III — **DOĞRUDAN DOĞRUYA AK-BANK'IN TEK BAŞINA İŞTİRAKİ OLAN ŞİRKETLER** :

A — **SINAI** :

a — **Akbank'ın hissesinin çoğunluğa sahi polduğu şirketler** :

1 — **AK VASIFLI ÇELİK** : Sanayi A.Ş.

1973'de sermayesi 10 milyon TL. olan şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 64,95'dir.

2 — **TOROSLAR** Ticaret T.A.Ş.

1973'de sermayesi 32 milyon TL. olan şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 96,60'dır. Şirket 1971/1972 de 20.005 ton margarin, 606 ton likit yağ üretmiştir.

b — Akbank'ın hissesinin azımlıkta olduğu şirketler :

1 — **AYEKS** : Yağ Sanayi ve Ticaret A.Ş. (1969)

Doğal ayçiçeği yağı ve yan ürünleri üreten şirketin sermayesi 13,5 milyon TL. olup (Akbank'ın iştirak oranı % 33,33), kapasitesi 80 bin m.t./yıl. Margarin yağlarda artan tüketim nedeniyle 30 milyon TL'lik ek yatırım yaparak 1975'de kapasite iki katına çıkarılıyor 1972/73 de 26 milyon TL'lik ayçiçeği posası ihraç ediyor.

2 — **BİFA** : Birleşik Alman İlaç Fabrikaları Ltd. Şti. (1955)

Bayer, Krall, Schering adlı yabancı tekellerle ilişkisi olan şirketin sermayesi 25 milyon TL. olup ilâç ve PVC üretiyor.

3 — **NASAŞ** : Alüminyum Sanayi ve Ticaret A.Ş. (1969)

Sermayesi 150 milyon TL. olan şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 10. Teknik kapasitesi yılda 6 bin ton alüminyum yaprağı ve 9 bin ton alüminyum plâkası olup, 1973'de bunun sadece % 40'ı kullanılıyor. Yakınoğu ülkelere ihraçat amaçlarından biri.

4 — **Çelik Halat ve Tel** : Sanayi A.Ş.

1973 sermayesi 27 milyon olan şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 5,37 (Şirketin diğer ortaklarından Türkiye

İş Bankasının payı ise % 14,6). Fabrika kapasitesi 7.500 ton/yıl dır.

5 — **Karadeniz Bakır İşletmeleri** : A.Ş.

1973'de sermayesi 445 milyon TL. olan şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 2,24. (Şirketin diğer ortaklarından Türkiye İş Bankasının payı % 16,9; Yapı ve Kredi Bankasının payı ise % 2,25).

6 — **Ereğli Demir Çelik** : Fab. T.A.Ş.

1973'de sermayesi 600 milyon olan şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 0,28 (Şirketin diğer ortakları arasında Türk Ticaret Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, Garanti Bankası ve Transtürk Holding bulunuyor.)

7 — **Çukurova Çimento** : Sanayii T.A.Ş.

1973'de sermayesi 42 milyon TL. olan şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 0,95.

8 — **Türk Nebati Yağ** : Fab. A.Ş.

1973'de sermayesi 5 milyon TL. olan şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 47,54.

9 — **Güney Cam** : Fabrikaları A.Ş.

1973'de sermayesi 10 milyon TL. olan şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 15.

10 — **İstanbul Turizm ve Otelcilik** A.Ş.

1973'de sermayesi 175 milyon TL. olan şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 2,57.

B — **TİCARİ** :

a — Akbank'ın hissesinin çoğunluğa sahip olduğu şirketler :

1 — **AKOVA** : Ticaret T.A.Ş.

1973'de sermayesi 500 bin TL. olan şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 91.

2 — AK YAYINLARI : Ltd. Şti.

1973'de sermayesi 500 bin TL. olan şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 99,40.

b — Akbank'ın hissesinin azınlıkta olduğu şirketler :

1 — İSTANBUL OTO : A.Ş. (1969)

Koç Holding bünyesinde yer alan Oto-Yol A.Ş. ve Fiat tarafından üretilen kamyon, kamyonet, minibüs, midibüs, otobüs ve treyler kamyonlarının yörede pazarlamasını yapan şirketin sermayesi 12 milyon TL'dir. (Akbank'ın iştirak oranı % 15; Koç Holding A.Ş.'nin payı % 50,66; Koç Ailesinin payı % 15,42 ve Koç Holding Emekli Yardımlaşma Sandığı Vakfının payı % 5,33). Şirket Murat 124'lerin de satışını yaparak servis istasyonları kuruyor.

2 — Uygun Gıda ve İht. Mad. Pazarlama :

1973'de sermayesi 8 milyon TL. olan şirkette Akbank'ın 14.000 TL'lik bir iştiraki bulunuyor.

C — SİGORTA :

a — Akbank'ın hissesinin çoğunluğa sahip olduğu şirketler :

1 — AKSİGORTA : A.Ş. (1960).

Hayat sigortası ve genel sigorta yapan şirketin acenta sayısı 615. sermaye stoku 10 milyon TL'dir. Akbank'ın hissesinin % 98,75 olduğu şirketin aktifleri 82.689.450 TL. teknik rezervi 13.147.443 TL., prim geliri (1973) 77 milyon 008.000 TL., Kârı (1973) 9.108.288 TL'dir.

b — Akbank'ın hissesinin azınlıkta olduğu şirketler :

1 — DOĞAN SİGORTA : A.Ş. (1942)

Şirketin acenta sayısı 84, sermaye stoku 1 milyon TL'dir. Akbank'ın hissesi % 38,75 olup, şirketin elindeki aktifler : 264.409.639 TL., teknik rezervi : 13.147.443 TL., prim geliri (1973): 77

milyon 008.000 TL., kâr (1973) : 9 milyon 108.228 TL., dir.

2 — TAM HAYAT SİGORTA : A.Ş. (1966).

Sermaye stoku 7 milyon TL. olan şirket, sigorta alanında ünlü Türk işadamlarını (Vehbi Koç, Nejat Eczacıbaşı, Ahmet Dalli, Semih Tuğlu, Bülent Yazıcı, v.b.) ile Amerikan şirketlerini (American International Underwriters in iştirak oranı % 10) bir araya getirmektedir. Şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 10'dur. Şirketin elindeki aktif : 166.809.367 TL. teknik rezervi : 142.984.587 TL., prim geliri (1973) 91 milyon 678.000 TL., kâr (1973) 3 milyon 528.342 TL. dir.

D — ENERJİ :

1 — Çukurova Elektrik : A.Ş.

1973'de sermayesi 175 milyon TL. olan şirkette Akbank'ın iştirak oranı % 3,5.

* Yazının hazırlanmasında kullanılan Hacı Ömer Sabancı Holdingi tanıtan broşür 1974 yılı sonunda basılmış olup, içindeki, daha ileriki yıllara ait proje ve genişletmeler gerçekleşmiş varsayılarak değerlendirilmiştir.

- (1) Hacı Ömer Sabancı Holding, Hayat Dergisinin Cumhuriyetin 50 nci Yılında Türk Sanayi ilâvesi, s. 4.
- (2) Nimet Arzık, Ak Altının Ağası, Hacı Ömer Sabancı'nın Hayatı, s. 54, s. 94-95.
- (3) «25 Yıl AKBANK» adlı tanıtma broşürü.
- (4) Türkiye'de Sermayenin Yapısı 2, İlke, Ağustos 1974 s. 104-105.
- (5) Koç Topluluğu ve Türkiye'nin Elli Yılı, TİB Aylık Bülteni, Temmuz 1976, s. 4-5.

- (6) Çağlar Keyder, Emperyalizm Az gelişmişlik ve Türkiye, Birikim Yayınları, s. 106.
- (7) Bu konuda bkz : Ara Mallarına Yönelme Girişimi ve Bırakıp Giden Yabancı İlaç Firmaları, TİB Aylık Bülten, Mayıs 1976.
- (8) Çağlar Keyder, a.g.e., s. 107
- (9) a.g.e., s. 107.
- (10) Ayrıntılı Haber, 23.1.1976
Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz:
— Lâstik Kavgası, TİB Aylık Bülten, Mart 1976.
— Koç - Sabancı Centilmen Anlaşması TİB Aylık Bülten, Nisan 1976
- (11) Nimet Arzık, a.g.e., s. 103-104.
- (12) a.g.e., s. 9-13.
- (13) a.g.e., s. 132.
- (14) Hasan Cemal, Ortak Pazar Neyin Peşinde?, 16 Ocak 1976, Cumhuriyet Gazetesi.
- (15) 19.8.1975 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.
- (16) 18.1.1976 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.
- (17) 14.3.1976 tarihli Vatan Gazetesi.
- (18) Alt - metropol : «Emperyalizm farklı bölgelerde farklı politikalar uygular. Kendine bağımlı bir bölgeyi, daha geri bölgelere karşı, bir alt-metropol, yani kendisi ile daha geri uydular arasında bir ikinci kademe gibi kullanabilir.» (Birikim, Mart 1975, s. 17)
- (19) 22.11.1976 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.
- (20) Mehmet Barlas, İçimizden Biri, 12.6.1976 tarihli Günaydın Gazetesi.
- (21) 22.11.1976 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.
- (22) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Türkiye Bankalar Sisteminde Yoğunlaşma Eğilimleri, TİB Aylık Bülten, Haziran 1976.
- (23) Hacı Ömer Sabancı Holdingi tanıtan broşür, s. 13.
- (24) «25 Yıl Akbank» s. 17.
- (25) 2.2.1976 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

T.İ.B. ARAŞTIRMASI
1976'DA TÜRKİYE EKONOMİSİ
ÇIKACAK

TİB BÜLTENİNE ABONE OLMAK İÇİN BİR YILLIK BEDELİ OLAN 24 TL. BİRLİK MERKEZİNE POSTA PULU OLARAK VEYA POSTA HAVALESİYLE GÖNDERİLEBİLİR.

RESİMLİ İŞÇİ DİZİSİ

No 1 : PAHALILIK (32 sf., 3. Baskı)	2,5 TL.
No 2 : TÜRKİYE'DE SINIFLAR (32 sf., 2. Baskı)	2,5 TL.
No 3 : TÜRKİYE'DE İŞÇİ HAKLARI (32 sf., 32. Baskı)	2,5 TL.
No 4 : GREV (40 sf., 2. Baskı)	3 TL.
No 5 : İŞSİZLİK	(Çıkıyor)
No 6 : TEKELCİ SERMAYE İLE İÇİÇE	(Çıkıyor)
No 7 : ANADOLU HALK AYAKLANMALARI	(Çıkıyor)

25 TL. YE KADAR OLAN İSTEKLER İÇİN POSTA PULU GÖNDERİLMESİ RİCA OLUNUR. ÖDEMELİ GÖNDERİLİR.

Gön : TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ
AYLIK BÜLTENİ
Karanfil Sok. 14/10 Kızılay-ANKARA

ADRES :